

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ
ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ**

Науково-методичні рекомендації

Харків-2016

УДК 343.2(477)
ББК 67.9(4УКР)305
К82

Укладач:

старший науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського
національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук
Є. О. Гладкова

Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів : науково-методичні рекомендації / Є. О. Гладкова – Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. – 48 с.

У науково-методичних рекомендаціях розглядаються питання кримінально-правового захисту працівників правоохоронних органів. Здійснена кримінально-правова характеристика складів злочинів, передбачених статтями 345, 347, 348 КК України із застосуванням сучасної нормативної бази, а також матеріалів судової практики.

Видання розраховане на студентів та курсантів юридичних вузів та факультетів, аспірантів, викладачів, а також на суддів та працівників правоохоронних органів.

**УДК 343.2(477)
ББК 67.9(4УКР)305**

© Гладкова Є. О., 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України)	6
2. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347 КК України)	20
3. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України).....	37
ВИСНОВКИ	44
ЛІТЕРАТУРА	46

ВСТУП

Конституцією України проголошено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а також захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її державної, економічної та інформаційної безпеки є найважливішими завданнями держави. Належне виконання цих завдань є основою для подальшої розбудови України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Невід'ємною складовою державного механізму забезпечення реалізації цих завдань є діяльність правоохоронних органів, функціонування яких повинно відповідати новітнім запитам суспільства у забезпеченні його безпеки від кримінальних загроз та інших дестабілізуючих факторів. Враховуючи це, керівництвом держави взято курс на системну трансформацію правоохоронних органів України, на зміну стратегічних основ їх функціонування в руслі загальноцивілізаційного поступу країни на шляху до досягнення найвищих соціальних стандартів, побудови ефективної моделі громадського суспільства.

Разом з тим, вказані процеси супроводжуються низкою обструктивних факторів, пов'язаних з об'єктивно низьким рівнем авторитету правоохоронних органів серед населення, інертністю суспільної свідомості, певними організаційно-управлінськими, правовими та іншими вадами в діяльності вказаних органів, вчиненням проти їх працівників злочинів, спрямованих на блокування можливості належного виконання ними своїх службових обов'язків. Серед останніх одними з найбільш суспільно небезпечних є погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347

КК України), а також посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України). Відтворення цих злочинів суттєво знижує рівень функціональної спроможності правоохоронних органів та становить суттєву перепону на шляху до підвищення їх авторитету, реалізації першочергових завдань з реформування, перешкоджає утвердженню високих соціальних й правових стандартів в організації життєдіяльності українського суспільства. Відтак, оптимізація захисту працівників правоохоронних органів від цих злочинних посягань, запобігання їм є важливою складовою формування не лише функціонально міцного елемента державного апарату, а й цілісності процесу соціальних трансформацій в частині гарантованості прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також держави.

1. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України)

Об'єкт злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

Для дослідження кримінально-правової характеристики аналізованого злочину, звернемося, перш за все, до розгляду родового об'єкту злочинів, передбачених розділом XV Особливої частини КК України «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів».

Згідно юридичного словника, *авторитет* – загально-визнане значення, вплив. Нормальне функціонування вказаних органів означає забезпечення їх діяльності відповідно до вимог чинного законодавства, тобто недопущення будь-якими суб'єктами порушень положень законів, постанов, розпоряджень, інших нормативно-правових актів та заснованих на них вимог компетентних органів та (або) їх представників.

Отже, *родовим об'єктом* злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена розділом XV Особливої частини КК України, є суспільні відносини, що забезпечують авторитет та нормальну діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян, а також захист професійної діяльності журналістів.

Безпосереднім об'єктом досліджуваного складу злочину є суспільні відносини, що забезпечують авторитет та нормальну діяльність всієї системи правоохоронних органів. В якості обґрунтування вказаного положення, на наш погляд, доцільно зазначити те, що при вчиненні посягання на окремого працівника правоохоронного органу або його близького родича, винна особа зазіхає не на окрему людину (працівника), а на існуючу систему органів, що покликані забезпечувати правопорядок у державі.

В якості *додаткового обов'язкового об'єкту* даного злочину розглядають суспільні відносини у сфері забезпе-

чення особистої недоторканості та здоров'я працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів, та (або) відносини у сфері забезпечення недоторканості власності зазначених осіб.

На підставі аналізу диспозиції ст. 345 КК України *потерпілим* при вчиненні даного злочину є працівник правоохоронного органу або його близькі родичі. Згідно з ч. 4 ст. 1 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19.06.2003 р. № 975-IV, правоохоронними органами є державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції¹. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23.12.1993 р. № 3781-XII до правоохоронних органів належать: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції².

Відмітною ознакою відповідних осіб як працівників саме правоохоронних органів є те, що вони беруть безпосередню участь у: а) розгляді судових справ у всіх інстанціях; б) провадженні і розслідуванні кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення; в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності; г) охороні публічного порядку і безпеки; д) виконанні вироків, рішень, ух-

¹ Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19 червня 2003 р. № 975-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366.

² Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

вал і постанов судів, постанов органів дізнання і досудового слідства; є) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордони України; є) нагляді і контролі за виконанням законів.

Необхідно зауважити, що особи, які уклали трудовий договір із правоохоронними відомствами і не є атестованими службовими особами цих органів, а становлять їх технічний, допоміжний персонал, *не визнаються потерпілими від цього злочину*. Так само не виступають потерпілими особи, які здійснюють захист лісів і є працівниками недержавних організацій, які, хоч і наділені функціями охорони і захисту лісів на території України, але не названі у переліку правоохоронних органів, що закріплений у законі.

Певні суперечності та труднощі у правозастосовній практиці викликає питання кваліфікації діяння винної особи у разі вчинення аналізованих діянь *відносно колишнього працівника правоохоронного органу* або його близьких родичів, у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків. У разі вчинення посягання на колишнього працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, у зв'язку з виконанням потерпілим службових обов'язків у минулому, на нашу думку, діяння винної особи повинні кваліфікуватися за ст. 345 КК України, оскільки і в цьому випадку особа зазіхає на авторитет та нормальну діяльність правоохоронних органів.

Для підтвердження зазначеної позиції, на наш погляд, доцільно наголосити на тому, що при вчиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України, винна особа прагне помститися, виказати свою зневагу тощо, не стільки відносно конкретної особи, працівника правоохоронного органу, а скільки в кінцевому рахунку відносно всієї системи правоохоронних органів, яку дана особа й уособлює, оскільки реалізуючи свої службові обов'язки працівник діє (приймає рішення, здійснює заходи тощо) не від свого імені, а на підставі повноважень представника правоохоронних органів, що визначаються чинним законодавством. Саме через наявність такої системи винна, у вчиненні того чи іншого злочину або порушенні положення того чи іншого норма-

тивно-правового акту, усунення якого підпадає під повноваження уповноважених осіб правоохоронних органів, особа зазнає певні негативні наслідки особистого, майнового або іншого характеру, у зв'язку з чим і вчиняє діяння, відповідальність за вчинення яких передбачена ст. 345 КК України.

Отже, на підставі вищевказаного, на нашу думку, *потерпілим* при вчиненні злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 345 КК України, є, як *діючий*, так і *колишній працівник правоохоронного органу*.

Потерпілим від злочину, відповідальність за який передбачена ст. 345 КК України, може бути також *близький родич* працівника правоохоронного органу. Відповідно до ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України такими особами є – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі³. При цьому, відповідно до викладеної вище позиції, на нашу думку, у разі вчинення аналізованих діянь відносно близьких родичів працівника правоохоронного органу, на кваліфікацію не повинно впливати чи є він діючим, чи колишнім.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 345 КК України. Об'єктивна сторона злочину характеризується такими ознаками: 1) суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); 2) суспільно небезпечні наслідки; 3) причинний зв'язок між дією чи бездіяльністю та злочинними наслідками; 4) спосіб, місце, час, засоби, знаряддя та обстановка вчинення злочину.

На підставі аналізу диспозиції ст. 345 КК України

³ Кримінальний процесуальний кодекс від 13 квітня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

об'єктивна сторона аналізованого злочину характеризується наступними *формами діяння*:

- погроза вбивством (ч. 1 ст. 345 КК України);
- погроза насильством (ч. 1 ст. 345 КК України);
- погроза знищення чи пошкодження майна (ч. 1 ст. 345 КК України);
- заподіяння побоїв (ч. 2 ст. 345 КК України);
- заподіяння легкого тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345 КК України);
- заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження (ч. 2 ст. 345 КК України);
- заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ч. 3 ст. 345 КК України).

Розглянемо окремо кожен із зазначених форм реалізації досліджуваного злочину.

Погроза являє собою психічне (інформаційне) насильство. Взагалі, підставою обґрунтування існування даного виду насильства є психіка як особлива якість, властива людині, заснована на вищій нервовій діяльності і що виражається в здатності внутрішнього відображення дійсності у відчуттях, сприйняттях, почуттях, мисленні та волі. Будучи продуктом життєдіяльності суб'єкта, психіка, опосередковуючи її, виконує функцію орієнтації, керування нею. Вищим ступенем розвитку психіки є людська свідомість. З огляду на те, що одним з основних теоретичних принципів психології є визнання обумовленості психічних явищ матеріальною дійсністю, здійснення такого впливу можливо за допомогою різних факторів зовнішнього середовища і складає зміст психічного насильства.

Оскільки людина пов'язана з навколишнім середовищем численними інформаційними зв'язками, що здебільшого встановлюються на рівні підсвідомості людини, основним елементом психічного насильства справедливо може вважатися інформація. Спосіб впливу на психіку за допомогою інформації (інформаційний спосіб) зазвичай полягає у передачі сигнальної та значимої для адресата інформації, здатної вплинути на його психічний стан або психічні процеси. Злочинне насильство нерідко здійснюється інформаційним шляхом за допомогою відкритого і

«закодованого» сигналів. В останньому випадку сигнал, минаючи свідомість, безпосередньо впливає на підсвідомість, почуття і через уяву створює потрібні суб'єктові злочину психічні образи, котрими у подальшому керується об'єкт впливу у своїй поведінці. Передача інформації може здійснюватися вербальним і невербальним шляхом. Тобто, здійснення передачі відповідної інформації можливо як у словесній формі (через форму (сварка, крик та ін.) та через зміст (погроза, лайка та ін.)), так й у формі відкритої та імпліцитної (прихованої) поведінки: рухи і пози тіла, жести, мімічні вираження, постійне повторення моделей поведінки. Крім того, здійснення насильницького впливу на психіку людини можливо за допомогою образів (тексти, телеінформація, слайд-шоу), мови чисел, звукового впливу, сигналів запахів, гіпнозу та ін.

Психічне насильство може знаходити свій прояв у різноманітних формах впливу на психіку людини. Форми психічного насильства при цьому будуть залежати від навичок і життєвих установок особистості злочинця, а ступінь психогенного впливу – здебільшого від особистісних характеристик сприймаючого. Як свідчить практика, найпоширенішими формами психічного насильства є: різні види погроз (вбивство, застосування фізичної сили, позбавлення волі, притягнення до кримінальної відповідальності, розповсюдження різних відомостей, пошкодження або знищення майна, підпал, позбавлення матеріального забезпечення і т.д.); примус; залякування; знуцання; приниження; образа; шантаж тощо.

Отже, стосовно досліджуваного злочину, погроза виражається у передачі, будь-яким способом, інформації відносно:

- вбивства, а саме умисного протиправного заподіяння смерті працівнику правоохоронного органу або його близьким родичам;

- насильства, яке, на підставі аналізу ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України, на нашу думку, виражається у заподіянні побоїв, легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень; погрозі знищення або пошкодження майна. Під *побоями* розуміється здійснення будь-яких дій, що за-

вдають потерпілому фізичного болю, без заподіяння тілесних ушкоджень. *Тяжке тілесне ушкодження* – це таке тілесне ушкодження, яке є небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя (ч. 1 ст. 121 КК України). *Середньої тяжкості тілесне ушкодження* – це таке ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у статті 121 КК України, але таке, що спричинило тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину (ч. 1 ст. 122 КК України). *Легке тілесне ушкодження, що не спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності* – це таке тілесне ушкодження, що має незначні скороминущі наслідки, тривалістю не більш як шість днів (ч. 1 ст. 125 КК України). *Легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності* – це таке тілесне ушкодження, що спричинило розлад здоров'я тривалістю понад шість днів, але не більш як три тижні (під незначною стійкою втратою працездатності слід розуміти втрату загальної працездатності до 10%) (ч. 2 ст. 125 КК України);

- знищення чи пошкодження майна. Відносно характеристики цієї форми, для встановлення розміру майнової шкоди, ми вважаємо за доцільне звернутися до загальної норми, що передбачає відповідальність за вказані діяння, а саме ст. 194 КК України, в якій передбачена відповідальність за вчинення цих діянь у великому розмірі, під яким, згідно з п. 3 примітки до ст. 185 КК України, необхідно розуміти суму, яка в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину.

Такі форми об'єктивної сторони аналізованого злочину, як заподіяння зазначених наслідків, характеризуються реальним спричиненням тієї чи іншої шкоди, що передбачена у ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України.

Для кваліфікації діяння особи за ст. 345 КК України погроза повинна бути *реальною*, тобто винна особа, усвідомлює зміст інформації, яку вона передає потерпілому, тобто те, що інформація містить погрозу вчинення певних дій, у зв'язку із виконанням потерпілим службових обов'язків і бажає вчинити такі діяння у реальній дійсності. В свою чергу, потерпілий також повинен усвідомлювати зміст погрози і можливість здійснення таких дій у реальній дійсності. Відсутність усвідомлення можливості здійснення погроз у реальній дійсності виключає кваліфікації за цією статтею. На наш погляд, кваліфікація діянь винної особи, за аналізованою статтею, у разі відсутності реальних підстав відносно реалізації погрози, як з боку винної особи, так і з боку потерпілого, необґрунтовано розширить дію кримінального закону у цій сфері (наприклад, в такому випадку кваліфікувати за цією статтею необхідно діяння особи, яка з метою образи потерпілого висказала погрозу, при відсутності мети її будь-коли реалізувати тощо).

Слід зазначити, що діяння, які характеризують форми об'єктивної сторони досліджуваного злочину повинні бути вчинені *у зв'язку з виконанням потерпілим службового обов'язку*. При цьому виконання службового обов'язку повинно мати законний характер, у зв'язку з тим, що у разі вчиненні відповідних діянь при відсутності законного характеру дій з боку потерпілого (зловживання владою, перевищення влади тощо) кваліфікація за ст. 345 КК України виключається.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2 під виконанням службового обов'язку розуміється діяльність особи, яка входить до кола її повноважень⁴.

⁴ Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду від 7 лютого 2003 р. № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/CA4A188D3AC53B76C2257B33005C97A9>.

На підставі зазначеного, можна дійти висновку, що основним критерієм для визначення наявності чи відсутності службового обов'язку, є те, здійснюють чи не здійснюють ці особи надані їм повноваження. У загальному вигляді під *повноваженням* прийнято розуміти право фізичної чи юридичної особи вчинювати певні дії або утримуватися від їх вчинення. Зрозуміло, що у такому значенні повноваженнями наділені будь-які суб'єкти правовідносин. У свою чергу їх можна умовно поділити на тих, які мають державно-владні повноваження, і тих, які мають юридично-владні повноваження. Державно-владні повноваження виражають волю держави і передаються нею службовим особам на підставі закону. Юридично-владні не є виразом волі держави, але вони мають законний характер.

На підставі того, що потерпілим при вчиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України може бути лише працівник правоохоронного органу, на нашу думку, цілком вірним є висновок, що «виконання службових обов'язків» полягає у виконанні функцій працівника влади, якими являються зазначені особи, на підставі законодавчо закріпленого поняття «службова особа» (примітка до ст. 364 КК України). Представниками влади є працівники державних органів та установ, які наділені правом у межах своєї компетенції висувати вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання фізичними і юридичними особами незалежно від їх відомчої належності або підлеглості.

Необхідно зазначити, що службові обов'язки працівників правоохоронних органів визначаються нормативно-правовими актами, що регламентують повноваження зазначених осіб. Особа набуває таких повноважень з моменту призначення на певну посаду, відповідно до чинного трудового законодавства. В окремих випадках особа може бути призначена на посаду на підставі відповідного рішення уповноваженої особи (керівника структурного підрозділу, керівника вищестоящего органу тощо), яке може мати місце у письмовій або усній формі, з обов'язковим зазначенням цього факту у відповідних документах, що визначають трудову діяльність певної особи (працівника правоохоронного органу).

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

Цьому елементу складу злочину притаманні такі ознаки: 1) фізична особа; 2) осудність; 3) досягнення певного віку.

Отже, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 345 КК України може бути лише фізична особа: громадянин України, особа без громадянства, іноземець (при умові, що він не володіє дипломатичним імунітетом).

Суб'єктом будь-якого злочину може бути тільки осудна особа, тобто особа, яка здатна віддавати звіт своїм діям і керувати ними. При вчиненні злочину, передбаченого ст. 345 КК України, осудність суб'єкта полягає в розумінні (усвідомленні) того, що він вчиняє протиправні дії, а саме:

- погрожує вбивством працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- погрожує вбивством близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- погрожує насильством працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- погрожує насильством близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- погрожує знищенням чи пошкодженням майна працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- погрожує знищенням чи пошкодженням майна близьких родичів працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює побої працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює побої близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює легке тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює легке тілесне ушкодження близьким роди-

чам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює середньої тяжкості тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює середньої тяжкості тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює тяжке тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків;

- заподіює тяжке тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків.

На підставі аналізу чинного кримінального закону можна дійти висновку, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України є особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку, злочинів передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України – особа, яка досягла 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 345 КК України характеризується виною у формі прямого умислу.

Інтелектуальна ознака прямого умислу – це усвідомлення суб'єктом об'єктивних ознак складу злочину та відображення в його свідомості юридичної та фактичної сторін злочину. Згідно з цим, вчиняючи дії, передбачені диспозицією ст. 345 КК України, суб'єкт усвідомлює фактичну сторону своїх дій, а саме, що він, як вже зазначалося при характеристиці осудності: погрожує вбивством працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує вбивством близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує насильством працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує насильством близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує знищенням чи пошкодженням майна

працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; погрожує знищенням чи пошкодженням майна близьких родичів працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює побої працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює побої близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює легке тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює легке тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює середньої тяжкості тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює середньої тяжкості тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює тяжке тілесне ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіює тяжке тілесне ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків.

Вольова ознака прямого умислу – це бажання настання передбачуваних наслідків своєї дії. Тобто, прямий умисел, як форма вини характеризується певним вольовим відношенням суб'єкта до суспільної небезпечності та протиправності вчинюваного діяння. Психічне ставлення суб'єкту до вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, полягає в тому, що він не тільки усвідомлює об'єктивні ознаки цього злочину, але й бажає вчинити це діяння. Вольовий момент вказаного злочину означає бажання суб'єкта спрямоване на: висловлення погрози вбивством працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; висловлення погрози вбивством близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; висловлення погрози вчинити насильство

відносно працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; висловлення погрози вчинити насильство відносно близьких родичів працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; висловлення погрози знищити чи пошкодити майно працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; висловлення погрози знищити чи пошкодити майно близьких родичів працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння побоїв працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння побоїв близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння легкого тілесного ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння легкого тілесного ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння середньої тяжкості тілесного ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння тяжкого тілесного ушкодження працівнику правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків; заподіяння тяжкого тілесного ушкодження близьким родичам працівника правоохоронного органу, у зв'язку із виконанням останнім службових обов'язків.

Такі факультативні ознаки суб'єктивної сторони, як *мотив* та *мета*, законодавцем прямо не визначені у диспозиції аналізованої статті. Однак ми безумовно підтримуємо позицію визначену законодавцем відносно того, що зазначені вище діяння винна особа повинна вчиняти саме у зв'язку із виконання працівником правоохоронного органу своїх службових обов'язків, тобто обов'язковою ознакою досліджуваного злочину є мета, яка виражена законодав-

цем через конструкцію «...у зв'язку з...» та полягає в бажанні винного реалізувати діяння, спрямоване на спричинення шкоди працівнику правоохоронного органу через (у зв'язку з) виконання ним своїх службових обов'язків. При цьому, на нашу думку, враховуючи особливий статус вказаних працівників, а саме те, що головною метою їх діяльності є підтримання правопорядку в державі, розкриття та запобігання вчиненню злочинів, при вчиненні посягань на таких осіб дії винної особи повинні кваліфікуватися однаково, не залежно від того, чи вчиняє вона такі діяння, у зв'язку із тим, що правоохоронець здійснює одне або декілька пов'язаних між собою діянь, у зв'язку із виконанням службових обов'язків або ж у зв'язку з тим, що особа за родом діяльності відноситься до правоохоронної системи.

2. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347 КК України)

Об'єкт злочину, передбаченого ст. 347 КК України.

Обґрунтованим є підхід, коли коло суспільних відносин як основного безпосереднього об'єкта цього злочину в цьому випадку обмежується лише сферою правоохоронної діяльності. До цього можна додати ще й такі міркування. По-перше, ст. 347 КК забезпечує захист такого елементу сфери публічного управління, як правоохоронна діяльність. Правоохоронні органи є атрибутом будь-якої сучасної держави – переважна більшість фахівців з права виділяють серед її функцій правоохоронну. По-друге, посягання, яке передбачає ст. 347 КК, пов'язується із саме службовою, а не будь-якою соціально корисною діяльністю потерпілого (чи особи, що є його близьким родичем). По-третє, ця діяльність визначає особу як таку, що є працівником правоохоронного органу, тобто є виконанням нею дій з реалізації правоохоронної, а не будь-якої функції цього органу. По-четверте, зазначений вид умисного знищення або пошкодження майна є посяганням на правоохоронну діяльність «ззовні», тобто може розглядатись як спроба незаконного впливу на правомірну поведінку правоохоронця, що є виконанням ним своїх службових обов'язків в сфері реалізації правоохоронних функцій. Наведене дозволяє говорити, що передбачене ст. 347 КК знищення або пошкодження майна завжди посягає на відносини, що забезпечують працівникам правоохоронних органів можливість безперешкодно виконувати свої службові обов'язки при реалізації правоохоронних функцій органу, в якому вони проходять

службу, як одну з передумов їх службової діяльності. Ці відносини, які є частиною комплексу суспільних відносин правоохоронної діяльності, і є *безпосереднім основним об'єктом* передбаченого ст. 347 КК злочину. *Безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом* цього злочину є суспільні відносини власності, в яких власником або законним володільцем є вказаний у ст. 347 КК потерпілий. При цьому цей додатковий безпосередній об'єкт має особливості залежно від форми, в якій виразилося посягання проти майна: при знищенні майна – це відносини власності з належності матеріальних благ, при пошкодженні – з їх використання.

У кваліфікованих видах умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, передбачених ч. 2 ст. 347 КК, слід виділяти й *безпосередній додатковий факультативний об'єкт*, що зумовлюється змістом ознаки «тяжкі наслідки»: це можуть бути такі суспільні відносини, як життя або здоров'я людини, громадська безпека, екологічна безпека, безпека руху або експлуатації транспорту тощо.

У злочинному знищенні або пошкодженні майна, яке належить працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам, визначення потерпілого залежить від того, якому безпосередньому об'єкту злочин заподіює шкоду. Так, якщо зазнають шкоди як безпосередній основний об'єкт лише суспільні відносини власності, то для кримінальної відповідальності не має значення зв'язок між вказаними потерпілими та сферою правоохоронної діяльності. Фізичні особи, що зазнали шкоди в таких випадках, не можуть визначатися як «працівник правоохоронного органу» чи «близькі родичі працівника правоохоронного органу»: тут вони є постраждалими власниками, кримінально-правовий статус яких нічим не відрізняється від статусу будь-яких інших потерпілих. Кримінальна відповідальність в таких випадках має наставати на загальних підставах (за наявності інших необхідних для складів відповідних злочинів ознак – за ст. 194 чи 196 КК).

Приналежність потерпілого до групи «працівник правоохоронного органу», а поряд із цим, і до групи «бли-

зкї родичі працівника правоохоронного органу» отримує кримінально-правове значення за умови, що злочинне діяння вчинене для порушення відносин, які забезпечують можливість правоохоронця безперешкодно виконувати свої службові обов'язки при реалізації правоохоронних функцій органу, в якому він проходить службу. Лише за таких обставин вчинене підлягає кваліфікації за ст. 347 КК. При цьому названі вище потерпілі обіймають в наведених класифікаціях різні місця: працівник правоохоронного органу – потерпілий, що визнається таким у зв'язку із виконуваною ним діяльністю (службовою). Другий вид вказаного в ст. 347 КК потерпілого – такий, конститутивною ознакою якого є певні родинні зв'язки з іншою особою (правоохоронцем). Це дозволяє показати відмінності у механізмі заподіяння шкоди об'єкту передбаченого ст. 347 КК злочину при порушенні майнових інтересів потерпілих, які належать до різних із зазначених груп. Потерпілий *«працівник правоохоронного органу»* з огляду на зміст родового, видового й безпосереднього об'єктів ст. 347 КК – це учасник (суб'єкт) відносин управлінської (правоохоронної) діяльності. Заподіяння йому майнової шкоди безпосередньо впливає на ці відносини, оскільки щонайменше створює загрозу зміни правомірної службової поведінки правоохоронця, що ушкоджує соціальний зв'язок як структурний елемент певної групи суспільних відносин в сфері правоохоронної діяльності. *Близький родич* правоохоронця таким суб'єктом не є. Тому механізм ушкодження вказаного вище безпосереднього об'єкта в цьому випадку дещо інший: через вплив на майнові інтереси близької людини злочинець намагається негативно змінити (або й реально змінює) готовність правоохоронця виконувати службові обов'язки, чим в результаті також може порушити вказаний соціальний зв'язок.

Визнання працівником правоохоронного органу *лише громадян України*, обмежує коло осіб, службову діяльність яких охороняють положення КК. По-перше, в статтях КК, які забезпечують таку охорону (до них належить і ст. 347 КК) ніде не вимагається, щоб потерпілий був працівником правоохоронного органу саме України. По-друге, принцип

чинності закону про кримінальну відповідальність, закріплений у ст. 7 КК, передбачає відповідальність за КК України громадян України (як і осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні) за вчинення злочину за її межами. Таким злочином може бути й умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу іноземної держави, вчинене на її території громадянством України. По-третє, на території України можуть перебувати й легально виконувати свої професійні функції (зокрема, на підставі відповідних міжнародних угод) представники правоохоронних органів зарубіжних країн та працівники міжнародних правоохоронних організацій (таких, як Інтерпол, Європол, Цивільна поліція ООН тощо), які не є громадянами України, однак правомірна діяльність яких охороняється законом. Так, наприклад, більшість посадових осіб Інтерполу – поліцейські, що є підданими однієї з держав – учасниць цієї організації, які направлені до неї терміном на три або п'ять років.

Обов'язковою ознакою потерпілого в складі умисного знищення або пошкодження майна, передбаченого ст. 347 КК, є *правомірна службова діяльність* працівника правоохоронного органу (попередня, теперішня або майбутня).

Вказане вимагає визначити деякі особливості кримінально-правової оцінки та кваліфікації знищення (пошкодження) майна, що належить працівникові правоохоронного органу (його близьким родичам). Якщо посягання вчинене не у зв'язку зі службовою діяльністю правоохоронця, а у зв'язку із самим лише його статусом, кваліфікація вчиненого за ст. 347 КК виключається. Наприклад, знищення майна співробітника як помста не йому персонально за конкретну дію (бездіяльність), вчинену по службі, а лише як прагнення зашкодити в його особі органу державної влади, то, якщо не буде визначено, за яку саме правомірну діяльність особи (чи її близького родича – правоохоронця), вчинене стосовно майна посягання слід кваліфікувати як хуліганство – за ст. 296 КК, а у випадку заподіяння злочином шкоди у великих розмірах – за сукупністю ст.ст. 296 та 194 КК. З іншого боку, якщо такі дії є елементом акцій зі знищення (пошкодження) майна, спря-

мованих саме проти працівників правоохоронних органів, вчинене слід розглядати як злочин з елементами тероризму – наприклад, якщо його вчинено з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів. вчинене слід кваліфікувати як терористичний акт (ст. 258 КК).

Якщо ж умисно знищене чи пошкоджене майно належить працівникові правоохоронного органу чи його близькому родичеві, але при цьому посягання не пов'язане ані зі службовою діяльністю, ані взагалі зі службовим статусом цього працівника, злочин порушує виключно суспільні відносини в сфері власності та, за наявності інших ознак, може бути кваліфікований лише як злочин проти власності – за ст. 194 КК. За цієї статтею слід кваліфікувати, наприклад, умисне знищення майна, що належить особі, яка працює в правоохоронному органі, коли злочин не зумовлено її службовою діяльністю (наприклад, майно знищено при спробі приховання крадіжки з квартири правоохоронця).

Професійна діяльність працівника правоохоронних органів може проявлятися в двох напрямках – з одного боку, вона спрямована на безпосередню реалізацію правоохоронних функцій відповідного органу (зовнішній напрямок діяльності), з іншого – це організаційна (внутрішня) діяльність, яка передбачає реалізацію службових повноважень всередині правоохоронного органу (наприклад, контроль керівника за підлеглими, дисциплінарна практика тощо). При цьому незаконні дії, спрямовані щодо працівника правоохоронного органу можуть бути зумовлені попередньою (чи майбутньою) поведінкою правоохоронця не лише в межах зовнішньосистемної, а внутрішньосистемної діяльності (наприклад, накладення начальником підрозділу прокуратури дисциплінарного стягнення на підлеглого, видання керівником органу наказу про звільнення працівника зі служби тощо). Зважаючи на зміст суспільних відносин, що є об'єктом передбаченого ст. 347 КК злочину, *«виконання службових обов'язків»* як ознака потерпілого – це лише зовнішньосистемна діяльність працівника правоохоронного органу. Тобто посягання на суспільні відносини

надходить ззовні, з боку особи, що не підпорядкована правоохоронцеві по службі. Кримінальна відповідальність за посягання на майно, що належить йому (чи його близькому родичеві), зумовлене лише службовою внутрішньосистемною діяльністю, підлягає кваліфікації за ст. 194 КК, причому при призначенні покарання має бути врахована судом обтяжуюча обставина, передбачена п. 4) ст. 67 КК «вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку».

Ознака «виконання службових обов'язків», яка характеризує потерпілого в складі передбаченого ст. 347 КК, в її чинній редакції має тлумачитися поширювально – фактично кримінальний закон встановлює захист не лише виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, а й реалізації ним в межах своєї компетенції наданих йому прав, тобто здійснення цією особою своїх повноважень. У зв'язку зі сказаним необхідно звернути увагу на відповідні поняття, які використано в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». В його статті 1 проголошено: закон встановлює систему особливих заходів державного захисту працівників суду і правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих працівників. Підкреслимо, по-перше, що в цьому акті ідеться, по-перше, не лише про покладені обов'язки, а й про здійснення прав як обставину, що зумовлює існування системи особливих заходів державного захисту правоохоронців (та їх близьких), і, по-друге, що закон говорить про службову діяльність працівників суду та правоохоронних органів як передумову до встановлення цих заходів захисту.

Коли ідеться про злочини, що включають діяння «знищення», «пошкодження» майна, його як предмет слід розуміти у вузькому розумінні («уречевлене майно»), адже знищити чи пошкодити майнові права й обов'язки («неуречевлене майно») неможливо – тут можна говорити, наприклад, про обмеження, позбавлення цих прав, незаконне

покладення обов'язку. При знищенні (пошкодженні) предметом може бути виключно та частина чужого (в т.ч. й такого, що належить правоохоронцеві чи його близькому) майна, яке може бути фізично зруйноване. Отже, «майно працівника правоохоронного органу» як предмет знищення або злочину – це лише речі. Воно може бути рухомим (автомобіль, гроші, побутова техніка, тварини тощо) чи нерухомим (будинок, кімната в квартирі, дача та ін.).

У складі передбаченого ст. 347 КК злочину майно працівника правоохоронного органу (чи його близького родича) є матеріальним виразом лише додаткового об'єкта злочину, відповідальність за який встановлено цією статтею. Між зазначеними об'єктом і предметом існує органічний зв'язок. Від ступеню негативних видозмін цього предмету, від його вартості, його кількісних параметрів, його економічної цінності справді залежить соціальна значущість шкоди, завданої власності правоохоронця (його близького родича) як одному з об'єктів передбаченого ст. 347 КК злочину. Однак, оскільки цей об'єкт в зазначеному складі злочину додатковий, не його пошкодженням головне зумовлюється характер і ступінь суспільної небезпеки умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу. Пошкодження чи знищення майна (шкода додатковому безпосередньому об'єкту злочину) в цьому механізмі злочинної діяльності – це «проміжна ланка», через яку винна особа намагається вплинути на інтелектуально-вольову сферу працівника правоохоронного органу, викликаючи у нього контрмотиви щодо правильної службової діяльності.

Виходячи з таких міркувань, є підстави стверджувати, що для наявності складу злочину, передбаченого ст. 347 КК, має значення передусім, наскільки втрата чи пошкодження конкретного майна здатна вплинути на поведінку працівника правоохоронного органу, тобто від суб'єктивної оцінки самим потерпілим *значущості* такої шкоди. Зокрема, таке майно може бути малоцінним з точки зору його вартості, але при цьому мати особливе значення для потерпілого (наприклад, пам'ятна річ незначної вартості, яку він з певних причин дуже цінує). Це означає, що при кри-

мінально-правовій оцінці знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу та їх кваліфікації за ч. 1 ст. 347 КК пріоритетним критерієм для визнання майна предметом злочину має бути не стільки вартість, скільки значення майна для особи, якій воно належить. Тут не можна в повній мірі застосувати підхід, достатній для кваліфікації умисного пошкодження або знищення чужого майна як злочину проти власності (ст. 194 КК), коли предмет знищується (пошкоджується) або без зв'язку зі службовою діяльністю правоохоронця, або у зв'язку із його службовою внутрішньосистемною діяльністю.

Отже, при оцінці *малозначності* описаного в ст. 347 КК посягання слід брати до уваги, що явно незначна шкода, заподіяна одному з його об'єктів (що виражається в несуттєвому пошкодженні майна, пошкодженні чи знищенні малоцінного майна), не виключає тим не менш можливості значного ушкодження інших відносин (авторитету органів державної влади, їх нормальній діяльності) які входять в основний об'єкт передбаченого ст. 347 КК злочину. Тому такий критерій, як вартість майна чи його кількість не може бути покладений в основу оцінки умисного знищення чи пошкодження майна працівника правоохоронного органу як малозначного діяння.

Знищення (пошкодження) спільного з працівником правоохоронного органу майна іншим співвласником, на нашу думку, може кваліфікуватись як передбачений ст. 347 КК злочин, якщо при цьому заподіюється (може бути заподіяна) шкода основному безпосередньому об'єкту цього злочину, що має місце у разі, коли вчинене пов'язується зі службовою діяльністю правоохоронця.

Особливості формулювання диспозиції ст. 347 КК, в якій сказано про *майно*, що належить певній особі, а не майно, що є її власністю вимагають віднести до предмету умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу у зв'язку із виконанням ним службових обов'язків майно, що:

- а) для винного є чужим;
- б) перебуває у приватній власності (в т.ч. спільній з іншими співвласниками) працівника правоохоронного ор-

гану чи його близького родича. Важливо, щоб власність була набута в законний спосіб (згідно зі ст. 328 ЦК, право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Воно вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не випливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом)⁵;

в) перебуває не у приватній власності, а в правомірному (законному) володінні працівника правоохоронного органу чи його близького родича.

Якщо предметом знищення (пошкодження) є речі, що використовуються працівником правоохоронного органу при виконанні своїх службових обов'язків (формений одяг, службовий автотранспорт, меблі службового кабінету, комп'ютерна техніка, елементи спорядження чи озброєння (табельна зброя і боєприпаси, спеціальні засоби), засоби зв'язку, засоби індивідуального захисту, технічні засоби (засоби фото- і відео спостереження тощо), типовою є сукупність злочинів – передбачених ст. 347 КК та ч. 2 або 3 ст. 342 КК, оскільки вказані види майна нерідко стають предметом посягання саме в ході опору працівникові правоохоронного органу.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 347 КК України. Головною ознакою об'єктивної сторони передбаченого ст. 347 КК складу злочину є діяння, що виражає процес знищення або (альтернативно) пошкодження предмету цього злочину. До її обов'язкових ознак належать також суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок. Оскільки ж для одного з кваліфікованих складів цього злочину (ч. 2 ст. 347 КК) обов'язковою ознакою є спосіб вчинення злочину (підпал, вибух, інший загальнонебезпечний спосіб), то, шляхом застосування логічної операції поділу слід визнати, що для об'єктивної сторони передбаченого ч. 1 ст. 347 КК злочину обов'язковою ознакою є «спосіб, що не є загальнонебезпечним».

⁵ Цивільний кодекс України : коментар / за заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. – Одеса : Юридична література, 2003.

«Знищення» майна працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів – це суспільно небезпечний та протиправний руйнуючий вплив на майно, здатний припинити його фізичне існування або незворотно вивести його із господарського обігу.

«Пошкодження» майна працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів – це суспільно небезпечний та протиправний руйнуючий вплив на майно, який частково або тимчасово перешкоджає можливості користуватися майном за його цільовим призначенням.

Як ознака об'єктивної сторони таке діяння має відповідати сукупності ознак, які надають йому кримінально-правового значення: бути конкретним, усвідомленим і волевим актом поведінки людини, суспільно небезпечним та протиправним. Якщо перші три ознаки діяння не викликають необхідності конкретизувати їх зміст щодо певного виду злочину, то протиправність і суспільна небезпечність потребують уточнення. Так, оскільки майнові відносини в Україні регулюються цивільним законодавством, то й зміст такої ознаки, як «протиправність» будь-якого знищення (пошкодження) майна особи, доцільно визначати з урахуванням положень цивільного законодавства, яке проголошує, що власник за своїм бажанням володіє, користується та розпоряджається майном, що належить йому на праві власності, тобто має право за своєю волею визначати фактичну та юридичну долю речі (ст. 319 ЦК). Отже, знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (або його близьких родичів) вважатиметься протиправним, якщо його вчинено без добровільного волевиявлення власника майна.

Суспільна небезпечність знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам, вчинених у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, описаних в ст. 347 КК, характеризується більш складною структурою. Її може бути розглянуто на двох рівнях. У структурі описаного в ст. 347 КК злочину первинний рівень небезпечності діяння визначає його як посягання на авторитет правоохоронних органів, на нормальну, правильну правоохоронну

діяльність, а вторинний (який і виражає посягання на зазначений об'єкт) – заподіяння майнової шкоди власнику (або законному володільцеві) через знищення (пошкодження) належного їм майна, що здатне вплинути на працівника правоохоронного органу у зв'язку із здійсненням ним службових повноважень. Майнове посягання, таким чином, є своєрідним «засобом» посягання на суспільні відносини, що є основним безпосереднім об'єктом в складі, передбаченому ст. 347 КК.

Немає підстав заперечувати можливість вчинення суспільно небезпечне діяння в складі передбаченого ст. 347 КК умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (чи його близького родича), у формі *бездіяльності*. Діяння може бути виражене виключно в дії в об'єктивній стороні кваліфікованого складу знищення або пошкодження майна правоохоронця (ч. 2 ст. 347 КК). Слід звернути увагу, що стосовно знищення (пошкодження) майна як злочину, не зумовленого службовими обов'язками правоохоронця, подібної двозначності не виникає – в ч. 2 ст. 194 КК ідеться про «Те саме діяння...», що відповідно, охоплює обидві (і дію, і бездіяльність) його форми.

Знищення (пошкодження) майна працівника правоохоронного органу також може виражатися кількома актами злочинного впливу на майно, тобто набувати вигляду *продовжуваного злочину*. Відповідно до ч. 2 ст. 32 КК, продовжуваним слід визнавати злочин, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром.

Вчинення злочину, передбаченого ст. 347 КК, у формі продовжуваного може набувати двох форм. По-перше, діяння щодо пошкодження майна, яке складається з об'єднаних єдиним злочинним наміром двох або більше тотожних діянь, що є виконанням однієї з дій, альтернативно вказаних в ст. 347 КК – наприклад, пошкодження майна правоохоронця, вчинене в кілька «прийомів». По-друге, оскільки склад цього злочину передбачає дві альтернативні дії, то вони такому продовжуваному злочині можуть не співпадати. Це матиме місце, якщо винна особа спочатку

пошкодила, а потім, продовжуючи свої злочинні дії, знищила вже пошкоджене нею майно працівника правоохоронного органу (за умови, що ці діяння об'єднані єдиним умислом та мають єдину мету).

У зв'язку із наявністю в складі передбаченого ст. 347 КК ознаки «предмет злочину» – майна, що належить працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам, – він належить до групи матеріальних, а тому і *момент закінчення* цього виду знищення або пошкодження майна слід пов'язувати з настанням суспільно небезпечного наслідку. Матеріали судової практики свідчать, що при застосуванні ст. 347 КК вказаний в ній злочин розглядається як матеріальний, і дії, що не призвели до настання наслідків майнового характеру, кваліфікуються досудовим слідством та судами як замах.

У передбаченому ст. 347 КК складі злочину *суспільно небезпечні наслідки* – лише така шкода, що виражається у прямих майнових втратах потерпілого (правоохоронця або його близького) від дій винного (т. з. «позитивна шкода»). Злочинні наслідки у сфері основного безпосереднього об'єкта цього злочину мають нематеріальний, нефізичний характер, проявляються в негативному впливі винного на соціальні зв'язки у відносинах правоохоронної діяльності, на майбутню чи теперішню правомірну службову поведінку правоохоронця.

Оскільки наявність передбаченого ч. 1 ст. 347 КК складу злочину не пов'язано з будь-якою кількісною ознакою шкоди, для кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу має значення не кількісна характеристика (розмір) майнової шкоди, а сама її наявність – майнові втрати, при яких, за оцінкою потерпілого, порушено його майнові чи інші інтереси. Тому навіть незначне з точки зору економічної оцінки втрат потерпілого (знищення, пошкодження) майна може кваліфікуватися за ст. 347 КК.

Будь-яке знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу завжди відбувається в певних обставинах, в певному місці, займає деякий період часу. Ці ознаки не передбачені в диспозиції ст. 347 КК, не

випливають з її змісту і не включені до складу передбаченого нею злочину. При цьому вони можуть змінювати ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину та впливати на індивідуалізацію і диференціацію кримінальної відповідальності за вказаний злочин. Крім того, час вчинення злочину у його зв'язку із часом виконання працівником правоохоронного органу визначає особливості кваліфікації вчиненого у сукупності зі статтями 343, 342 КК.

Ознака *«у зв'язку із виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків»* не входить до об'єктивних ознак злочину та не характеризує об'єктивну сторону складу передбаченого ст. 347 КК посягання.

Визнання в ч. 2 ст. 347 КК підпалу, вибуху або іншого загальнонебезпечного способу кваліфікуючою обставиною обґрунтовується поширеністю таких методів при знищенні або пошкодженні майна, типовістю їх застосування законодавцем як кваліфікуючих ознак в складах злочинів, що є руйнуванням певних предметів, здатністю таких способів викликати незворотні наслідки в предметі злочину та викликати небезпеку для кількох об'єктів кримінально-правової охорони одночасно (що змінює характер і підвищує ступінь суспільної небезпечності злочину в такому випадку).

У «вузькому» смислі загальнонебезпечність способу знищення (пошкодження) майна тлумачиться як його здатність загрожувати лише життю й здоров'ю людей, у «широкому» – як здатність створювати загрози й іншим об'єктам кримінально правової охорони, заздалегідь невідзначеному їх колу (життя, здоров'я, власність, громадська безпека, екологічна безпека тощо). У ч. 2 ст. 347 КК цей спосіб слід розуміти в широкому значенні. Оскільки підпал та вибух є різновидами загальнонебезпечного способу знищення (пошкодження) майна, при характеристиці кваліфікованих видів злочину за ч. 2 ст. 347 КК необхідно говорити лише про «загальнонебезпечний вибух» та «загальнонебезпечний підпал». Не всяке руйнування майна працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів вогнем або застосуванням вибухових речовин є підпалом або вибухом.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 347 КК України.

Суб'єктом умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу або його близьких родичів є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до ст. 22 КК може наставати кримінальна відповідальність за злочин, передбачений ст. 347 КК.

Аналіз диспозиції ст. 347 КК, положень ст. 22 КК та зіставлення їх з об'єктивними ознаками, що характеризують умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу дають підстави вважати суб'єкта цього злочину загальним.

Законодавець диференційовано поставився до встановлення віку кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу або його близького родича, передбаченого ст. 347 КК: у ч. 2 ст. 22 КК мінімальний вік, з якого настає кримінальна відповідальність за кваліфікований його вид (ч. 2 ст. 347 КК) встановлено у чотирнадцять років. Основний склад цього злочину (ч. 1 ст. 347) передбачає загальний (16 років) вік кримінальної відповідальності.

Не підлягає кримінальній відповідальності за ст. 347 КК особа, якщо під час вчинення передбаченого нею суспільно небезпечного діяння вона не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. Згідно із ч. 2 ст. 19 КК така особа визнається неосудною і до неї за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру.

Водночас, підлягає кримінальній відповідальності за вказані в ст. 347 КК дії особа, яка під час вчинення злочину, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними та у зв'язку із цим визнана судом обмежено осудною. Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 20 КК).

Вчинення передбаченого ст. 347 КК злочину таким

спеціальним суб'єктом, як службова особа, що діє з використанням наданої їй влади чи свого службового становища, за наявності ознак працівника правоохоронного органу, вимагає додаткової кваліфікації за ст. 365 КК.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 347 КК України. Вказівка в ст. 347 КК на умисну вину хоч спрощує питання встановлення форми вини й виду вини у описаному тут складі, але залишає відкритою проблему визначення виду притаманному цьому злочину умислу, що впливає на вирішення ряду практично значимих завдань кримінальної відповідальності за злочин (стадій цього злочину, співучасті в ньому).

Вина у складі передбаченого ст. 347 КК злочину може виражатися включно у виді *прямого умислу*. Це впливає зі зв'язку шкоди (знищення, пошкодження майна), яку заподіює винний і його прагнення вплинути на правомірну службову поведінку працівника правоохоронного органу: ця шкода є засобом задоволення потреби в такому впливі, а тому винний бажає настання цього суспільно небезпечного наслідку.

При вчиненні передбаченого ст. 347 КК злочину умислом винного мають охоплюватися фактичний і соціальний зміст вчинюваного діяння, обставини, що характеризують потерпілого та об'єкти цього злочину, його предмет. Це означає знання винного, що потерпілий від злочину є працівником правоохоронного органу або його близьким родичем (при цьому не обов'язкове точне знання винного про точну назву відповідного правоохоронного органу, посаду, яку обіймає в ньому потерпілий – достатньо розуміння цієї обставини в загальних рисах); розуміння, що вчинюване в даний момент часу діяння (дія чи бездіяльність) здатне завдавати майнової шкоди, руйнувати (знищувати або пошкоджувати) майно, що предмет, стосовно якого вчиняються відповідні дії, має для працівника правоохоронного органу або близьких родичів такого працівника, певну цінність, що винний пов'язує свої суспільно небезпечні дії з попередньою, теперішньою або майбутньою правомірною службовою діяльністю працівника правоохоронного органу; усвідомлення загрози від свого

діяння як для майнових інтересів конкретного потерпілого, так і для правоохоронної діяльності.

Наявність серед об'єктів знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу такого, як суспільні відносини власності, що є одним із найбільш важливих і загально визнаних правових інтересів в будь-якій державі, дозволяє стверджувати, що при вчиненні такого злочину винний завжди усвідомлює (розуміє) незаконність (протиправність) свого діяння.

Для прямого умислу при знищенні або пошкодженні майна працівника правоохоронного органу є характерним, що винний передбачає або неминучість, або реальну можливість настання майнової шкоди для цього майна як результату своєї суспільно небезпечної дії чи бездіяльності. При цьому достатньо загальних уявлень винного про розвиток причинного зв'язку.

Вольовим моментом прямого умислу в передбаченому ст. 347 КК злочині є таке бажання настання суспільно небезпечних наслідків, коли майнова шкода (наслідок в сфері додаткового безпосереднього об'єкта злочину) оцінюється винним як проміжний, а вплив на правомірну службу діяльність чи помста за неї – як кінцевий результат своєї злочинної поведінки.

Особливістю відзначається кваліфікація руйнування майна, яке належить працівникові правоохоронного органу, якщо його вчинено з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень: вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів – за ст. 347 та ст. 343 КК.

Оскільки предметом усвідомлення винного при вчиненні ним передбаченого ст. 347 КК умисного знищення або пошкодження майна обов'язково має бути низка юридично значущих об'єктивних обставин, для кримінальної відповідальності за цей злочин необхідно враховувати можливість хибної їх оцінки винним – *помилки*, яка може впливати на кваліфікацію вчиненого. У таких випадках можливі: помилка в об'єкті, помилка в предметі. Якщо винний неправильно розглядає майно, що знищується (ушкоджується) ним як таке, яким володіє правоохоронець

(чи його близькі родичі) має місце помилка в предметі, яка породжує й помилку в об'єкті посягання: вчинене в подібних випадках необхідно кваліфікувати як замах – за відповідними частинами ст. 15 та ст. 347 КК.

Мотив є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони передбаченого ст. 347 КК злочину. За об'єктивною причиною для вчинення цього злочину, необхідно розрізняти два види мотиву. Якщо винний невдоволений правомірною службовою діяльністю правоохоронця, яка має місце в теперішньому чи матиме місце у майбутньому, мотивом є прагнення змінити, припинити чи попередити її. При невдоволенні службовою діяльністю, яка мала місце в минулому, мотивом є помста за цю діяльність. Оскільки оцінка та визначення соціально-психологічного змісту такого спонукання, як помста, залежить від конкретних обставин та від дій інших осіб, якими породжено вказаний мотив, слід зробити висновок, що помстою як мотивом передбаченого ст. 347 КК виду знищення чи пошкодження майна є суспільно-негативні (низькі) спонукання, в основі яких лежить помста за правомірну діяльність особи (працівника правоохоронного органу).

3. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України)

Об'єкт злочину, передбаченого ст. 348 КК України.

Видовим об'єктом розглядуваного складу злочину можна вважати діяльність представників влади, працівників правоохоронних органів і членів громадських формувань. Що стосується ознак безпосереднього об'єкта, то слід зауважити, що, хоча в реальній дійсності цей злочин може бути як двооб'єктним, так і багатооб'єктним (поліоб'єктним), склад злочину, передбачений ст. 348 КК, чітко визначається в законі як двооб'єктний, відповідно до ознак якого основним *безпосереднім об'єктом* складу злочину є діяльність правоохоронних органів, а також встановлений порядок охорони громадського порядку, а *додатковим обов'язковим об'єктом* – життя зазначених у цій статті закону осіб.

Потерпілим від цього злочину згідно з чинною редакцією ст. 348 КК може бути:

- а) працівник правоохоронного органу;
- б) близький родич працівника правоохоронного органу;
- в) член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону (відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»);
- г) військовослужбовець (громадян України, який проходить дійсну військову службу в складі Збройних сил України відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»).

Якщо посягання здійснюється на такого працівника правоохоронного органу, який підпадає під перелік державних діячів, встановлений у ст. 112 КК, дії винного кваліфікуються за останньою статтею.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 348 КК України. Виходячи з конструкції і місця ст. 348 КК України в системі кримінально-правових норм, об'єктивну сторону можна охарактеризувати таким чином: це – діяння, спрямоване на протидію нормальній діяльності працівників правоохоронних органів чи інших суб'єктів правоохоронної діяльності шляхом посягання на життя зазначених у статті осіб.

Посягання на життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку є прикладом складного складу злочину і складного злочину. Якщо характеризувати склад злочину, передбачений ст. 348 КК, з цих позицій, то можна стверджувати, що йому притаманні принаймні три ознаки складності, бо це склад з двома об'єктами і водночас альтернативний склад, ознаки об'єктивної сторони якого виражаються в кількох діях та різних наслідках.

На двооб'єктність цього складу прямо вказує його розміщення серед норм Особливої частини КК і наявність ознак основного та додаткового об'єктів.

На ознаки альтернативних дій вказує конструкція диспозиції статті, яка фактично містить два склади злочину:

1) посягання на життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків;

2) посягання на життя члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку, який, у свою чергу, також можна поділити на підвиди залежно від ознак потерпілого.

На альтернативні наслідки вказує передбачення та-

ких дій, як вбивство або замах на вбивство.

Взаємозв'язок свідомості та волі під час вчинення передбаченого ст. 348 КК злочину проявляється в тому, що винна особа, усвідомлюючи всі ті пов'язані з правоохоронною діяльністю обставини та події, які викликають у неї неприязність до цієї діяльності як такої та у зв'язку з цим підштовхують її до посягання на життя працівника правоохоронного органу, його близького родича або іншого суб'єкта правоохоронної діяльності, спрямовує свою волю на протидію цій діяльності шляхом посягання на життя тих осіб, які мають прямий стосунок до цієї діяльності або навіть і не мають такого (близькі родичі). І в останньому випадку саме антиправоохоронна спрямованість діяння виражається у найбільшому ступені, оскільки до самого потерпілого (близького родича працівника правоохоронного органу) у винної особи взагалі немає ніяких претензій.

Розглядуване діяння може бути вчинене як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності.

Посягання на життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів слід розглядати як вчинене *у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків*, якщо воно було здійснено щодо потерпілого під час безпосереднього виконання цим працівником службових обов'язків або з метою припинити діяльність цього працівника у майбутньому, або з помсти за конкретну правоохоронну діяльність, а також з помсти за правоохоронну діяльність взагалі.

Відповідно, посягання на життя члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця слід розглядати як вчинене *у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку*, якщо воно було здійснено щодо потерпілого під час безпосереднього виконання ним зазначених обов'язків або з метою припинити його діяльність у майбутньому, або з помсти за конкретну таку діяльність, а також з помсти за діяльність щодо охорони громадського порядку взагалі.

Що стосується поняття «посягання», то воно чітко визначається у диспозиції ст. 348 КК й охоплює вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу.

Стаття 348 КК є спеціальною нормою щодо ст. 115 КК, тому поняття «вбивство» тут також означає умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Словосполучення «іншій людині» є обов'язковим, бо цим стверджується відсутність вбивства там, де нормальна людина свідомо позбавляє себе життя – чинить самогубство. Замах на вбивство є різновидом замаху на злочин і відповідно до ст. 15 КК України являє собою вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

Поліоб'єктність передбаченого ст. 348 КК України злочину породжує його полінаслідковість, бо будь яке діяння в реальній дійсності породжує ті або інші наслідки. Цей злочин може містити комбінації наслідків, що перебувають між собою в нерозривній єдності конкретних збитків у вигляді фактичного збитку, що стався, й у вигляді створення небезпеки. При цьому наслідок у вигляді створення небезпеки, реальної можливості завдання шкоди має місце тільки у разі вчинення замаху на вбивство і стосовно додаткового об'єкта. Під час вчинення вбивства, а також під час посягання на основний об'єкт об'єкту завжди завдається реальна шкода. Тобто основному об'єкту реальна шкода завдається завжди, бо винний завжди спрямовує волю на завдання шкоди саме правоохоронній діяльності як такий та авторитету органів державної влади взагалі й правоохоронних органів зокрема.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 348 КК України характеризується умисною формою вини.

Мотивом вчинення злочину, передбаченого ст. 348 КК України, є невдоволення виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків чи невдоволення виконанням членом громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцем обов'язків щодо охорони громадського порядку, котрі мають місце у теперішній час, матимуть у майбутньому або мали в минулому. При цьому може мати

місце невдоволення як будь-якою конкретною діяльністю, так і виконанням службового або громадського обов'язку взагалі.

Мету вчинення цього злочину слід поділяти на проміжну та кінцеву. Проміжна мета – це позбавлення життя працівника правоохоронного органу чи його близького родича, позбавлення життя члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця. Кінцева мета – запобігти правоохоронній діяльності, припинити, змінити її характер або помститися за таку діяльність як конкретним працівникам чи представникам громадськості, так і правоохоронній системі в цілому. Цей взаємозв'язок мотиву та мети обумовлює й особливості вини розглядуваного злочину та складу злочину.

Зміст умислу утворюють два моменти – інтелектуальний і вольовий. *Інтелектуальний момент* містить у собі дві ознаки – усвідомлення суспільно небезпечного характеру вчиненого діяння і передбачення суспільно небезпечних наслідків; вольовий момент містить одну ознаку – бажання настання суспільно небезпечних наслідків, що передбачаються винною особою, або свідоме припущення їх настання.

Усвідомлення суспільної небезпечності означає, що винний розуміє як фактичну сторону чиненого діяння, так і його суспільне значення. При цьому усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння, передбаченого ст. 348 КК України, означає усвідомлення його багатооб'єктності, полінаслідковості, а також особливостей потерпілого від цього злочину.

Перш за все, винна особа усвідомлює, що мотивом вчинення злочину є невдоволення виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків чи невдоволення виконанням членом громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцем обов'язків щодо охорони громадського порядку, котрі мають місце у теперішній час, або матимуть у майбутньому, або мали у минулому. Також винна особа усвідомлює, що, посягнувши на життя потерпілого, вона зможе досягти кінцевої мети – запобігти правоохо-

ронній діяльності, припинити, змінити її характер або помститися за таку діяльність, що позбавлення життя працівника правоохоронного органу чи його близького родича чи позбавлення життя члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця є проміжною метою, а кінцева мета полягає у тому, щоб запобігти правоохоронній діяльності або припинити її, або змінити її характер, або помститися за таку діяльність як конкретним працівникам чи представникам громадськості, так і правоохоронній системі в цілому.

У разі посягання на життя працівника правоохоронного органу особа усвідомлює, що потерпілий є працівником одного з органів. Якщо особа не усвідомлює, що здійснює посягання саме на працівника правоохоронного органу, то відповідальність настає за іншими статтями КК.

У разі посягання на життя близьких родичів працівника правоохоронного органу винна особа усвідомлює, що це близький родич саме працівника правоохоронного органу, усвідомлює, що вчинює вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близького родича у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків.

Під час посягання на життя члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця винна особа усвідомлює соціальний статус вказаних осіб, а також те, що вчинює своє діяння у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку.

Доречно зазначити, що як і у випадку ст. 345 КК, *потерпілим* при вчиненні злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 348 КК України, є як *діючий*, так і *колишній працівник правоохоронного органу*, а також їх *близькі родичі*. Теж саме стосується і членів громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовців.

Передбачення суспільно небезпечних наслідків як ознака інтелектуального моменту умислу означає здатність особи уявляти подальший розвиток подій і настання

певних наслідків. Під час вчинення діянь, указаних у ст. 348 КК, винна особа передбачає наслідки від посягання на обидва об'єкта у виді спричинення шкоди діяльності правоохоронних органів або діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовців щодо охорони громадського порядку, а також у вигляді заподіяння смерті зазначеним у ст. 348 КК особам.

Вольовий момент умислу згідно зі ст. 24 КК характеризується бажанням особи настання суспільно небезпечних наслідків або їх свідомим припущенням. Залежно від вольового моменту умисел поділяється на прямий і непрямий (ч. 2 і 3 ст. 24 КК). Бажання як вольова ознака прямого умислу полягає в прагненні до певних наслідків, тобто з прямим умислом можуть досягатися лише ті результати, котрі виступають як мета винного. Що стосується вольової ознаки умислу під час вчинення діянь, передбачених ст. 348 КК, то можна стверджувати, що, оскільки вказані тут діяння є достатньо умотивованими, то практично в усіх випадках вчинення таких діянь матиме місце прямий умисел, хоча це не виключає наявності непрямого умислу в певних випадках вчинення вбивства та посягання на правоохоронну діяльність чи діяльність щодо охорони громадського порядку.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 348 КК України, – фізична, осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку.

Відповідно до ч. 2 ст. 22 КК України відповідальність за вчинення дій, передбачених ст. 348 КК, настає з моменту досягнення винною особою чотирнадцятирічного віку. У цьому віці особа здатна усвідомлювати свої дії і керувати ними, розуміти шкідливість умисного посягання на здоров'я, життя, волю, власність працівника правоохоронного органу, інших осіб у зв'язку з їх діяльністю. Заборона не заподіювати тілесні ушкодження потерпілому, його близьким родичам у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків чи заборона не посягати на життя цих осіб, волю або власність, доступна розумінню чотирнадцятирічних.

ВИСНОВКИ

Розбудова в Україні громадянського суспільства висуває на передній план діяльності державного апарату завдання створення та реалізації надійного механізму гарантування й захисту прав, свобод, законних інтересів людини та громадянина. Незмінним пріоритетом у цьому процесі є створення криміногенно безпечного соціального простору. Основне організаційне навантаження щодо забезпечення останнього традиційно покладається на правоохоронні органи, які є ключовою ланкою в системі протидії злочинності. Тому належне їх функціонування є запорукою ефективної антикримінальної діяльності та, як наслідок – соціальної стабільності в багатьох сферах життєдіяльності. Разом з тим, достатньо поширеним явищем на сьогоднішній день залишаються фактори впливу на працівників правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю. Ці злочини суттєво знижують рівень функціональної спроможності відповідних органів, посягають на суміжні суспільні відносини – у сфері забезпечення недоторканості життя, здоров'я, власності, особистої недоторканості тощо.

Таким чином, завдання укріплення законності, що є одним з першочергових на сучасному етапі розвитку нашої держави, безпосередньо залежить від належної організації діяльності правоохоронних органів та має реалізовуватись через створення дієвої системи правових гарантій такої діяльності, зокрема – через забезпечення ефективного кримінально-правового захисту працівників правоохоронних органів.

Незважаючи на те, що в розділі XV Особливої частини КК України «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» міститься низка норм, у яких встановлена від-

повідальність за посягання на працівників правоохоронних органів у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків, окремі положення цих норм є, однак, недосконалими. У зв'язку з цим нагальною видається потреба в удосконаленні практики застосування кримінально-правових механізмів захисту працівників правоохоронних органів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбунов В. А. Особливості кримінально-правової оцінки знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу з урахуванням предмета злочину / В. А. Горбунов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. – 2011. – Вип. 945. – С. 314– 318.

2. Гуренко Д.Ю. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця : загальна характеристика складу злочину / Д.Ю. Гуренко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 4. – С. 291–299.

3. Дзюба Ю.П. История законодательства и понятие преступлений против авторитета органов государственной власти, органов местного самоуправления и объединений граждан в действующем УК Украины / Ю.П. Дзюба // Право і безпека. – 2006. – № 54. – С. 135–140.

4. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В.І. Борисова, проф. В.І. Тютюгіна. – Х. : Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», 2011. – 160 с.

5. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / М. Й. Коржанський. – [Вид. 2-ге]. – К. : Атіка, 2002. – 640 с.

6. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. За заг. ред. В. Т. Малярєнка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Видання друге, перероблене та доповнене. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2004. – 1152 с.

7. Кримінальний кодекс України : постатейні матеріали та навчально- практичні завдання / І. П. Баглай, І. Г. Бога-

тирьов, О. І. Богатирьова, К. Т. Кравченко, О. М. Литвинов, А. В. Савченко, Ю. Л. Сенін, О. І. Соболев; За заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – К. : Атіка, 2011. – 640 с.

8. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. – 4-е вид., перероб. і доп. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.

10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – (2-е вид., перероб. та доп.) – К. : Дакор, 2008. – 1428 с.

11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 6-те вид., перероб. та доп. – К. : Юридична думка, 2009. – 1236 с.

12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [текст] / За заг. ред. Литвинова О. М. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 536 с.

13. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності / В.І. Осадчий. – К. : Атіка, 2004. – 336 с.

14. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.

15. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : постанова Пленуму Верховного Суду України № 8 від 26.06.92 р. із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України № 12 від 03.12.97 р. // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1973-2010 рр. / упорядники : Гуторова Н.О., Житний О.О. – Видання сьоме, зі змінами та доповненнями. – Х. : „Одісей”, 2011. – С. 255-264.

16. Удод А. М. Кримінально-правова характеристика потерпілого від погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) / А. М. Удод // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Право». – 2013. – № 1062. – С. 286-289.

Наукове видання

Глазкова Євгенія ?

**Кримінально-правовий захист
працівників правоохоронних органів**

Науково-методичні рекомендації